

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Qvæstio XXI. De iustitia & misericordia Dei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

ARTICVLVS IV.

Vtrum Deus semper diligat magis meliora.

CONCLUSIO affirmat. Quo loco animaduerte, cum Deum diligere creaturam aliquam sit ipsi creaturæ velle bonum, eatenusque dicatur diligere magis creaturam vnā, quā aliam, quatenus vni vult maius bonum, quā alteri, vt articulo præcedente dictum est, duobus modis posse vnum dici magis dilectum à Deo, quā aliud. Vno modo, quia vult illi absolute maius bonum. Atque ita, quæ absolute plus habent perfectionis, à Deo magis dilecta sunt. Altero, quia alicui vult maius bonum in præmium antecedentium meritorum, quo pacto ij homines, qui meliores sunt ex meritis, aut propriis, aut Christi Domini, cum illis communicantur, sunt à Deo magis dilecti, quia, propter maius bonum meritum, quod habent, & quo gratiores Deo redduntur, vult illis cumulatius præmium.

Dicitur magis esse magis dilectum à Deo quā aliud.

Dilexit magis Christus Deum, quā Ecclesiam, quia magis dilectum à Deo quā aliud.

Circa responsonem ad primum Bernardus in sermone de Maria Magdalena, & in sermone de triplici custodia manus, linguæ, & cordis, atque in sermone 57. paruo, & duodecimo super Cantica affirmat, *Christum plus dilexisse corpus Ecclesie, quā suum proprium corpus, propriamque vitam: quandoquidem illam tradidit pro Ecclesia.* Vnde sermone 57. citato, *corpus Ecclesie amabilius esse ipso corpore Christi affirmat.* Merito tamen D. Thomas hoc loco docet, Christum vitamque illius sanctissimam, multo meliorem esse, quā totum genus humanum, & atque etiam vniuersitatem creaturarum, ac proinde esse quid amabilius, magisque Christum, quā homo est, dilectum esse à Deo, quā dilecta sit vniuersitas creaturarum. Etenim non solum contulit præclariora dona, quā sint bona vniuersitatis creaturarum, sed etiam bona omnia creaturarum, tam naturalia, quā supernaturalia, in laudem & honorem Christi Domini tamquam in finem ordinauit, iuxta illud ad Hebr. 1. *Propter quem, omnia, & per quem omnia.* Porro Christus offerendo, atque ad breue tempus vitam corporalem pro salute generis humani amittendo, maius bonum honestum tam præclaro humilitatis, obedientie, & caritatis opere sibi voluit, ac comparauit, quā sit bonum vitæ, quod ad breue tempus amittit, vltra exaltationem, honorem, ac laudem, quæ ea ratione fuit adeptus, copiosissimumque fructum qui humano generi inde refulsavit. Etenim licet homo liberalis ac magnificus, sua bona in aliorum vtilitatem diffundat, maius tamen est bonum honestum liberalitatis ac magnificentie, quod sibi comparat ac vult, quā sint bona, quæ in aliorum vtilitatem diffundit: quare licet alios diligat, in quos liberalis ac magnificus est, plus tamen seipsum diligit, bonum honestum, ac virtutis sibi eligendo. Verum de hac re copiosius 3. part. q. 1. art. 2. disputauimus. Neque refert, si quis dicat, humanitatem Christi in triduo non habuisse bonum vniouis cum Verbo: quia interim, dum non existeret, vnita non erat Verbo. Non, inquam, id refert, quoniam quantum bonum fuisset humanitatem in triduo vnitam esse Verbo diuino, tantum bonum honestum ac meritum, laude amplissima dignum ex morte propter Deum, atque in salutem humani generis tolerata, & ex voluntate carenti ob eundem finem prædicta vnioue redundauit. Cum tamen illo eodem triduo partes humanitatis Verbo diuino vnite permanerint.

A Circa responsonem ad secundum animaduertendum est. Quamuis Deus quoad naturalia plus dilexerit singulos Angelos quā singulos puros homines: quoad supernaturalia verò, cum Angelis, aut hominem plus dilexerit, cui maiorem gratiam & gloriam contulit, plus tamen dilexisse hominum vniuersitatem, sub qua Christum Dominam, sanctissimamque eius matrem comprehendimus, quā dilexerit vniuersitatem Angelorum: quippe cum nō solum gratiam habitalem & gloriam Christi, sanctissimæque illius Marris hominum communitati contulerit, sed etiam gratiam vniouis hypostaticæ cum humanitate Christi propter homines effecerit, quæ inter omnia dona generi humano collata principem locum tener. Atque id est quod Paulus ad Hebr. 2. admiratur dum ait: *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.*

Plus à Deo hominū vnice sitatem, quā Angelorū fuisse dilectam.

B In responsonem ad tertium egregie docet Dñus Thomas, quāuis ex Scripturis sanctis constet, Ioannem Apostolum à Christo fuisse peculiariter dilectum, quoad peculiariora signa familiaritatis & amoris, quæ erga eum ostendit, temerarium tamen esse iudicare, vtrum in eo sensu præ cæteris omnibus Apostolis fuerit à Deo dilectus, quod ei abundantior gratiam, merita, & gloriam donauerit. Pro uerbiorum namque 16. tanquam Deo proprium tribuitur, quod sit spiritum, meritorumque cuiusque ponderator.

D. Ioannes Apostolus à Christo peculiariter dilectus.

C In responsonem ad quartum docet, collatione facta inter innocentem & penitentem, illum esse à Deo magis dilectum, cui maiorem gratiam & gloriam voluit, quippe cum voluerit illi maius bonum. Cæteris tamen paribus, præstantius esse innocentem fuisse, quā penitentem: eò quod innocentis status includat Deum numquam offensum fuisse, quod bonum est: penitentis verò necessariò ponat Dei offensionem, quod malum est.

Vter sit Deo magis dilectus, innocens, an penitens.

D In responsonem ad quintum habes, hanc propositionem non esse simpliciter concedendam, *Deus plus diligit peccatorem prædestinatum quā iustum reprobum.* Cum enim Deum diligere, sit velle bonum, & Deum magis diligere, sit velle maius bonum, comparationeque diuersorum temporum ex æternitate velit diuersa bona, diligatque, & odio habeat vnum & eundem peccatorem, qui modò in gratia, modò in peccato existit, sit, vt propositio illa falsa sit, si intelligatur pro tempore, in quo reprobus est iustus, prædestinatus verò est in peccato, sicut propositio significare videtur. Si verò intelligatur pro tempore in quo, qui modò existit in peccato, erit in gratia, vitamque æternam consequetur, & qui modò est iustus, discedet cum peccato & damnabitur, vera est: non tamen est concedenda sine distinctione.

Plus diligit à Deo peccatorem prædestinatum, quā iustum reprobum, non esse simpliciter concedendum.

QVÆSTIO XXI.

De iustitia & misericordia Dei.

ARTICVLVS I.

Vtrum in Deo sit iustitia.

D sunt conclusiones huius articuli. Prior est: In Deo non est iustitia commutatiua. Posterior: In Deo est iustitia distributiua.

Contra priorem obiicitur. Primò, quoniam, vt D. Thomas 2. 2. q. 61. artic. 4. ad primum ait, *forma diuini iudicij ascenditur secundum rationem commutatiua.*

ratio iustitia, quatenus recompensat premia meritis, & supplicia peccatis. Eadem etiam 2.2.q.108. art. 2. & 1.p.q.85. artic. 3. ad tertium affirmat vindictam, punitionemque delictorum, ad iustitiam commutativam pertinere: ergo in Deo, ut reddat premia pro quantitate meritorum, & supplicia pro quantitate peccatorum, cernitur iustitia commutativa. Secundum opera facta in gratia ex condignitate merentur vitam aeternam: ergo cum Deus pro illis reddat vitam aeternam, opus iustitiae commutativae praestatur. Confirmatur tum ex illo Psal. 17. *Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam*, tum etiam ex Paulo 2. ad Timot. 4. *Reposita est, inquit, mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex*: Deus ergo, dum reddat vitam aeternam pro meritis, iustus est, neque alia iustitia, quam commutativa, quatenus iuxta proportionem arithmeticae aequale premium pro meritis confert.

Capreoli sententia.

Capreolus in 2. dist. 27. ad primum Durandi his argumentis permotus ait, inter homines & Deum non esse quidem iustitiam commutativam, si actus quibus vitam aeternam merentur praecise spectentur, quatenus ab arbitrio creato emanant: eo quippe modo aequalitas non est inter meritum ac premium: esse vero iustitiam commutativam, si spectentur ut a gratia emanant: quo pacto ex condignitate meritorum sunt vita aeterna, cerniturque aequalitas inter ipsorum meritum ac premium. Ait vero D. Thomam hoc loco, dum dixit inter Deum & homines non esse iustitiam commutativam, exponendum esse, spectatis actibus meritorum, ut praecise emanant ab arbitrio creato, non vero prout simul a gratia oriuntur.

Ferrariensis sententia.

Ferrariensis tamen 1. contra gentes, cap. 93, impugnat hanc sententiam Capreoli, quoniam, inquit, ad rationem iustitiae commutativae duo necessaria sunt. Vnum, ut sit aequalitas inter datum & acceptum. Alterum, ut id, quod datur pro re quae accipitur, non sit aliud debitum ei, cui exhibetur, & multo magis necessarium est, ut is, cui exhibetur, non habeat dominium illius. Quare cum merita nostra debita sint Deo, imo sint beneficia ab ea accepta, dominiumque illorum magis sit apud Deum, qui ita est Dominus omnium rerum, ut nullius rei dominium possit a se abdicare, quam sit apud nos ipsos, qui apud Deum meremur, sit, ut inter nos & Deum non sit iustitia commutativa. Adde, quod Deus premium confert ultra condignum, ut Doctores communiter docent, affirmatque D. Thomas art. 4. sequente.

Caietan.

Ferrariensis ergo loco citato, Caietanus hoc loco, & 2.2.q.61. artic. 4. dicunt, obiectiones oppositas solum probare, in retributione gloriae pro meritis & suppliciorum pro peccatis, cerni modum quemdam iustitiae commutativae, atque hoc tantum voluisse D. Thomam 2.2.q.61. art. 4. ad 1. non vero esse proprie iustitiam commutativam.

Sotus.

Idem affirmat Sotus 3. de iustitia q. 5. art. 4. ad 1. de retributione praemij pro meritis: non vero de inflictione suppliciorum pro delictis: quam affirmat pertinere magis ad iustitiam commutativam, quam ad distributivam.

Difficultas ex Durando.

Verum insurgit tunc difficultas, quia Dei ad creaturas non est proprie iustitia distributiva, ut Durandus in 4. dist. 46. q. 1. recte affirmat: quippe cum nihil illis debeat, sed solum est quidam iustitiae distributivae modus, quatenus iuxta proportionem meritorum ad merita distribuit premia, ex sua tamen liberalitate: qua ratione ergo D. Thomas negavit convenire Deo iustitiam commutativam, debuit etiam negare convenire ei distributivam, aut e contrario, qua ratione in Deo posuit iustitiam

distributivam, debuit etiam commutativam in eodem collocare.

Ut nostram de hac re subiiciamus sententiam, nonnulla ex iis, quae propriis in locis copiosius disputavimus, praemittenda sunt. Primum est, iustitiam tanquam in partes subiectas dividi in commutativam, atque distributivam. Distributiva est, quae bona communia, partibus Reipublicae iuxta proportionem meritorum distribuit, cum scilicet ea ratione sunt debita, qua id, quod est commune, si redundat, inter omnes communitatis partes est dividendum. Quod fit, ut servet, & constituat in ea distributione aequalitatem secundum proportionem Geometricam. Iustitia haec residet in Reipublicae administratoribus, quibus distribuere similia bona incumbit. Iustitia vero commutativa est, quae unicuique reddit quod suum est, illive debetur, vel quia illius est proprium, ut cernitur in restitutione depositi, commodati, &c. vel quia aliquo titulo ius sibi ad illud comparavit, ut cum in venditione pro pretio redditur res vendita. Quoniam ergo eiusmodi iustitia ad aequalitatem reddit, quod debetur, servare constituereque dicitur aequalitatem secundum proportionem arithmeticae.

Iustitia partes subiecta. Distributiva.

Commutativa.

Iustitia commutativa licet frequentius cernatur inter partes Reipublicae inter se comparatas, ut tamen optime notat D. Thomas 2.2. quaest. 61. artic. 4. in responsione ad secundum cerni etiam potest in Republica cum aliqua sua parte, si Republica peculiarem rationem debiti contrahat cum ea. Et enim quemadmodum si Republica vendat, aut commodet rem aliquam alicui suae parti, pars illa ex iustitia commutativa tenetur Republicae solvere pretium, aut reddere rem commodatam acceptam: ita si pars aliqua operas suas locet Republicae, aut aliquid ei mutuo det, vel vendat, tenetur Republica ex iustitia commutativa solvere illi operarum stipendium ex pacto constitutum, reddere pretium rei emptae, atque id quod mutuo accipit.

Cerni inter, dum iustitia commutativa in Republica erga partem sua.

Hinc iam facile erit intelligere, Rempublicam, ministrisve, qui eam administrant, compensare merita, obsequiave in gratiam & utilitatem communem impensa, ut solvere stipendia militibus, praemium dare strenue pro Republica aliquid gerenti, non pertinere ad iustitiam distributivam, sed potius ad commutativam: si debitum ex iustitia interveniat, vel ad gratitudinem, aliamve virtutem, quae ad commutativam iustitiam reducatur, si solum interveniat debitum ex gratitudine, decencia, moralique honestate. Et enim compensatio illa fieri debet ad aequalitatem, secundum proportionem arithmeticae cum merito, debitove, siue ex iustitia, siue ex gratitudine, & honestate, quod ex tali merito, ac obsequio Reipublicae impensa resultat: per accidensque est, quod cum inaequalia merita diversorum compensentur, servata circa unumquodque eorum secundum proportionem arithmeticae aequalitate, resultet quoque aequalitas secundum proportionem Geometricam, nempe, ut qualis est proportio meritorum ad merita, talis sit praemiorum ad premia, & e contrario. Praeterea compensatio illa non respicit partes Reipublicae, quatenus partes Reipublicae sunt, neque fit ea ratione qua id, quod est totius Reipublicae, & redundat, in partes diffundi debet, ut compensatio illa ea ratione ad iustitiam distributivam spectet: sed respicit peculiare debitum, vel ex iustitia: vel ex gratitudine, atque honestate, quod Republica ex obsequio sibi praestitis contraxit, eodemque modo Republica illud contraxisset, si homines illi essent extranei, & ab eis similem utilitatem receperit.

Non pertinere ad distributivam iustitiam meritorum compensationem.

recepisset, tenereturque obsequia illa compensare, esto nulla bona inter ciues diuidenda redundent: fit ergo, vt compensatio illa non ad iustitiam distributiuam, verum ad commutatiuam, vel ad gratitudinem, aliamve virtutem, quae ad iustitiam commutatiuam reducatur, spectet.

Magistratus ex iustitia commutatiua tenet sua officia exequi.

Illud etiam erit iam facile intelligere, ministros publicos, quibus ius dicere partibus Reipublicae, tam in ciuilibus quam in criminalibus causis, custodisque esse boni communis ex officio incumbit, ex commutatiua iustitia teneri id muneris praestare. Etenim ob id partes Reipublicae tributa solunt, aut bona quadam communia habent deputata, quibus princeps, alique ministri Reipublicae potiuntur, vt eis ius dicant, eosque defendat, bonoque communi Reipublicae prospiciant. Quare quasi ex pacto cum Reipublica locatas suas operas habent ad haec omnia praestanda, eaque de causa non minus ex iustitia commutatiua ad haec praestanda obligantur, & ad omnia damnata refarcienda, quae Reipublicae & ciuibus obueniunt cum iniunctis officiis defunt, quam teneantur alij, qui operas suas locatas habent ad alias administrationes.

Iustitia vindicatiua qualis est cogitatum commutatiua, tam commutatiua.

Secundo sciendum est, iustitiam vindicatiuam, qua iusta poena pro delictis a parte laesa exigitur, atque a iudice ipsi reo imponitur, esse quidem quam maximè affinem iustitiae commutatiuae, ad eamque reduci, quatenus ad aequalitatem secundum proportionem arithmeticae poenam imponit pro quantitate delicti: atamen à perfectissima ratione iustitiae ea de causa deficere, quia poena, quae pro delicto sumitur, damnum illatum non refarcit, verum solum patitur reus, quantum iustum esse pati pro delicto, cum tamè damnum ipsum eodem modo permaneat. Hac ratione, non inter partes subiectas, verum inter partes potentiales iustitiae computatur, cum aliqua ex parte à iustitia commutatiua deficiat, eaque de causa. D. Thomas de ea differit secunda secunda, quaest. 108. Iudex ergo, quando in ciuilibus ius dicit, duplici ratione exercet actum iustitiae commutatiuae, nempe, & quia, vt ex iustitia commutatiua pro munere suo tenetur, talem actum exercet, & quia cooperatur, vt iustitia commutatiua exerceatur, & conseruetur inter subditos. Dum verò ius dicit in criminalibus, cum non cooperetur ad iustitiam commutatiuam, sed vindicatiuam, solum exercet actum iustitiae commutatiuae, quatenus id exercet, quod ex iustitia commutatiua pro munere suo praestare tenetur.

Cur in partibus iustitiae commutatiuae non tenentur.

In peccatis propriis non tenentur ad ius.

Tertiò notandum est, ex peccatis contrahi verum debitum poenae ex parte peccatoris, quod obiectum est iustitiae vindicatiuae Dei, non solum quia de eis iudicat, sed etiam, quia illis offenditur. Quare, & iuste debitam poenam exigit, vt persona offensa, & eam vt iudex iuste infligit. Quò fit, vt actus, quo Deus vel fumere vult condignam poenam pro peccatis, vel eam re ipsa sumit, tam proprie rationem habeat iustitiae vindicatiuae, quam proprie eam habeat, tum actus, quo cuius ab alio offensus sumit, interposita ipsius iudicis autoritate, competentem vindictam de eo, à quo est offensus: tum etiam actus iudicis, qui condignam poenam nocenti infligit. Etenim ad actum iustitiae vindicatiuae, praeter ius ad poenam exigendam, satis est aequalitas arithmetica inter poenam, quae infligitur, atque delictum, cum debito ex parte eius cui poena infligitur, quae omnia cernuntur in punitione, qua Deus punit peccatorem. Neque necessarium est, vt interueniat debitum ex parte eius, qui poenam exigit, aut infligit, vt actum iustitiae vindicatiuae exercere dicatur:

A pars quippe laesa non tenetur exigere poenam, sed potest eam misericorditer remittere, quam tamen iuste exigit. Homo etiam iudex, licet ex iustitia teneatur infligere poenam (nisi autoritatem habeat ex aliqua rationabili causa, vt eam ex parte, aut omnino remittat) atamen, quatenus eam ex tali debito iustitiae infligit, non exercet actum iustitiae vindicatiuae, verum commutatiuae, vt explicatum est: solum autem exercet actum iustitiae vindicatiuae, quatenus, pro munere & autoritate publica, quam habet, cooperatur ad vindicandam personam, aut Reipublicam tali delicto laesam, vt diximus. Quare etiam si Deus nullum debitum habeat puniendi delicta, sed possit omnia absque cuiusque iniuria misericorditer gratisque condonare, nihilominus dum ea punit, vel punire vult, propriissimè actum iustitiae vindicatiuae exercet. Quòd autem paulò ante dixi, ad actum iustitiae vindicatiuae satis esse aequalitatem arithmeticam inter poenam & delictum, eo modo intelligendum est, vt maior poena numquam exigatur, quam delictum postulet, minime tamen est opus, vt semper exigatur aequalis. Etenim si minor poena exigatur, maximè de consensu partis laesae, ea quoque iuste dicitur infligi.

B Quartò notandum est, posita misericordia & caritate Dei infinita, qua filium suum hominem factum nobis donauit, atque iuxta Isaiae vaticinium, cap. 53. ponens in eo iniquitates omnium nostrum, passionem ac merita illius in recompensationem nostrorum delictorum acceptauit, propriissimè Deum actum iustitiae vindicatiuae exercuisse circa delicta generis humani, plenissimèque fecisse illi satis, in proprio filio, id quod latè ac deuotissimè Isaías in eo capite prosequitur. Interuenit etiam modus quidam iustitiae commutatiuae inter Deum & Christum quò hominem, quatenus Christus in recompensationem pro condonandis delictis generis humani, & ceteris donis gratiae & gloriae, Patri pretium obtulit, non solum aequiualens, sed etiam longè excedens. Qua etiam ratione dicitur verè in reconciliatione generis humani interuenisse redemptionem, qua Christus suis meritis à Patre emit liberationem generis humani de captiuitate sub daemonis potestate, & iugo peccati, quod est proprie captiuum redimere. Commutatio ergo plus quam ad aequalitatem meritorum Christi ita excedentium pro verò debito, quo ex iustitia humanum genus obnoxium erat diuinae iustitiae vindicatiuae, vt de eo sumeretur condigna poena, modus quidam fuit iustitiae commutatiuae inter Christum, quò homo est, & seipsum, quò Deus est. Non habet tamen perfectissimam rationem iustitiae commutatiuae, qualis in commutationibus profanis cernitur: tum quia pretium, quod Christus obtulit Patri, magis quoad dominium erat ipsius Dei, quò Deus est, quam Christi, quò homo est: tum quia nulla ratio debiti ex iustitia potest consergere ex parte Dei, qui tamquam omnium Dominus, nulli potest iustitiae vinculo esse strictus, aut facere cuiquam iniuriam, esto per impossibile suis pactis, & commutationibus stare non vellet.

Iustitia vindicatiua in morte Christi Domini quo pacto eleuat.

Iustitia commutatiua modo quomodo ibidem interuenit.

C Quintò addendum est, quamuis Christus in hoc sensu de iustitia meruerit apud Deum condonationem delictorum generis humani, & dona gratiae, & gloriae, quae hominibus conferuntur, quia scilicet ex propriis, non solum ad aequalitatem, sed superabundanter obtulerit Patri condigna merita pro his omnibus: Deusque eatenus etiam illa omnia in recompensationem pro meritis Christi iuste retribuere dicatur, quatenus efficit, quod ex natura rei dignum, iustumque

Christus Dominus in quo sensu meruerit de iustitia apud patrem peccatorum nostrorum veniam, &c.

F

iussumque est, quodque postulant merita Christi, qua ratione verè dicitur actum iustitiæ exercere: quamvis etiam nos nostris meritis, quæ Christi meritis, atque Dei dono ininituntur, in eo sensu de iustitia apud Deum vitam æternam promereri dicamur, quod suo modo æquivalens atque condignum illi offeramus, ut inter nos & ipsum sit iustum paternum cõparatione vitæ æternæ nobis retribuenda, quatenus natura rei æquitatque ipsa postulat, ut offerentibus nobis opera filiorum per gratiam, nobis hæreditatem retribuatur, ad quam nos in filios per eandem gratiam adoptavit, maiorem vel minorem, pro quantitate valoris talium operum, qua ratione vita æterna pro meritis nostris retribuenda, *corona iustitiæ* 2. ad Timoth. cap. 4. appellatur à Paulo: *Quam, inquit, reddet Dominus iustum iudex*, qui eo ipso actum iustitiæ exercebit, dum condignum præmium pro meritis, ut natura rei æquitatque ipsa postulat, retribuatur: quamvis, inquam, hæc omnia ita sint, non attamen vel nos, vel etiã Christus, in eo sensu de iustitia hæc apud Deum meremur, ut si Deus illa retribuere non vellet, esset dicendus iniustus, cum nullum debitum iustitiæ contrahere possit, vel cõparatione nostri, vel etiam cõparatione Christi. Implicat namque in Deum rerum omnium, etiam Christi quatenus homo est, uniuersalem Dominum, cadere debitum iustitiæ, aut cuiquam quacumque ratione posse facere iniuriam.

Deum nullum debitum iustitiæ posse contrahere.

Quare esto per impossibile, præexistente pacto & promissione diuina de vita æterna pro meritis nostris, aut etiam Christi retribuendis, post exhibitam merita nollet stare promissis, esset quidem tunc mutabilis & infidelis in suis promissis, quod contradictionem implicat: non tamen esset iniustus, aut ullam cuiquam faceret iniuriam: quia cum dominum cuiuscumque rei, aut iuris, magis ad eum, quam ad quemvis alium pertineat, abique cuiuscumque iniuria de rebus omnibus, ut sibi placuerit, longè maiori cum ratione, quam quæ de suo pecore, poterit disponere. Qua de causa Augustinus: 1. Confessionum, cap. 4. & in Meditationibus, cap. 29. merito ait: *Reddis debita, nulli debens*. Consentit etiam hoc loco D. Thomas in responsione ad tertium, ubi aperte affirmat, *Deum nulla ratione esse debitorem, sed exercere, quod iustum est, absque ullo debito iustitiæ, quod ex parte Dei cernatur*. Hæc omnia 3. par. quæst. 1. artic. 2. copiosè disputauimus: operæpretium tamen summatim hæc pauca hoc loco præmittere, ut quo pacto in Deo iustitia reperitur melius intelligeretur.

Iustitia diuina magis habet modum iustitiæ commutatiuæ, quam distributiua.

Ex dictis iam facile colligi potest, iustitiam diuinam magis habere rationem & modum iustitiæ commutatiuæ, quam distributiua. Etenim quatenus cõdignam penam pro delictis infligit, sumitque competentem vindictam, propriissimè habet rationem iustitiæ vindicatiuæ, quæ commutatiuæ est valde affinis, ad eamque reducitur, id quod Sorus etiam concedit. Qua etiam ratione pro satisfactionibus Christi condonat delicta generis humani, donaque gratiæ & gloriæ largitur, itemque merita nostra gloriæ retributioue compensat, modum habet ac formam iustitiæ commutatiuæ, ut explicatum est. Ut enim Respublica dum merita cuiusque compensat præmiis, per se iustitiam cõmutatiuam, aut aliam virtutem, quæ ad iustitiam commutatiuam reducitur, exercet, modumque iustitiæ commutatiuæ seruat iuxta proportionem arithmetica pro quantitate cuiusque meriti præmium retribuendo, ut suprà ostensum est, per accidens tamen, dum

A ita ad æqualitatem arithmetica compensat inæqualia merita, confurgit æqualitas geometrica, hoc est, ut qualis est proportio meritorum ad merita, talis sit præmiorum ad præmia, in quo effigies quædam iustitiæ distributiua per accidens cernitur: ita etiam cum Deus eundem modum seruet in retributione gloriæ pro meritis, utique per se modum seruat iustitiæ commutatiuæ, isque in iustitia diuina per se elucet, per accidens verò est, quod simul seruet modum quendam iustitiæ distributiua, quatenus, dum inæqualia merita ad æqualitatem secundum proportionem arithmetica compensat, necessarium est, ut qualis fuerit proportio meritorum ad merita, talis etiam sit præmiorum ad præmia. Quod fit, ut Christus in die iudicij, non solum in inflictione pœnarum, sed etiam in collatione præmiorum modum iustitiæ commutatiuæ per se seruaturus sit, ut luce clariùs D. Thom. 2. 2. q. 61. art. 4. in responsione ad primum docuit, quicquid dicant Caietanus & Sorus, qui ibidem contrariù sentiunt. Neque solum id duo illa argumenta in principio huius articuli aduersus priorem conclusionem confecta probant, sed etiam illud 2. ad Corinth. cap. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque prout gessit, siue bonum, siue malum*. Vbi retributio, non solum pœnæ, sed etiam præmij, iuxta meritum, aut demeritum cuiusque secundum se spectati, atque ad eodè iuxta proportionem arithmetica aperte innuitur. Tum etiam illud Lucæ, cap. 6. *Dæ, & dabitur vobis: mensuram bonam, & conferiam, & coagitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum: eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remerietur vobis*. Vbi idem apertius adhuc innuitur. Confirmatur præterea, quoniam retributio gloriæ non est bonorum ea ratione distribuendorum, quod communia sint, sed necesse est, ut vnusquisque priùs id mereatur, quod accepturus est, atque pro quantitate meriti, plus aut minus accipiet: non ergo ibi cernitur modus iustitiæ distributiua, sed commutatiua. Solum ergo, quia in Deo confurgere nequit ratio debiti ex iustitia commutatiua, videtur hoc loco negasse D. Thomas in eo cerni iustitiam commutatiuam, cuius tamen quendam modum postea 2. 2. concessit. Eatenus verò voluit cerni modum iustitiæ distributiua, quatenus, dum ex sua misericordia præmia tribuit vltra condignu, & supplicia infra condignum, potius cernitur inter præmia & merita, atque inter supplicia & demerita æqualitas iuxta proportionem geometricam, quam iuxta proportionem arithmetica.

Argumenta in initio quæstionis posita quid concludant.

Exponitur D. Thomæ.

Quæ virtutes Dei præcipue, & quæ metaphoricè tribuantur.

Hoc loco in responsione ad primum D. Thomæ habes, quæ virtutes sint Deo tribuendæ, quæ non item. Quæ etenim circa passionem moderandas versantur, ut sunt, fortitudo, temperantia, mansuetudo, & aliæ similes, Deo non, nisi per metaphoram, tribuuntur, quatenus vult & exercet, opera, quæ à similibus virtutibus in nobis emanare consueverunt. Virtutes verò, quæ circa operationes versantur, Deo tribuuntur, dummodò tamen imperfectionem non habeant adiunctam, cuiusmodi sunt latra, & obedientia, quæ sunt inferioris erga superiorem.

ARTICVLVS II.

Verum iustitia Dei sit veritas.

INTELLIGETVR hic articulus ex iis quæ diximus quæst. 16. vbi de veritate disputatum est. Vult autem D. Thomas iustitiam

stiriam diuinam dici veritatem; quatenus efficit res conformes intellectui & arti diuinæ, in qua conformitate posita est veritas rerum creaturarum, vt quaestione citata ostendimus.

ARTICVLVS III.

Vtrum misericordia competat Deo.

quæ dicitur misericordia.

MISERICORS, iuxta nominis interpretationem, dicitur quasi miserum habes cor, quia videlicet afficitur tristitia ex alterius miserie consideratione, atque inde mouetur ad eam repellendam. Quæ tristitia appellatur à Diuo Thoma affectus misericordiae: expulsio verò alienæ miserie effectus misericordiae dicitur. Ait ergo Diuus Thomas in Deo non esse misericordiam quoad affectum, quippe cū in Deo esse nequeat tristitia: esse verò maximè quoad effectum, si miserie nomine quicumque defectus intelligatur, qui vel iam existens depellitur, vel si non detur existens, præuenitur, ne obueniat. Cū enim defectus omnis perfectione aliqua depellatur, aut præueniatur: Deus verò sit fons atque origo totius perfectionis, sit, vt misericordia, quoad effectum, Deo maximè conueniat. Sumit autem misericordiam latè, vt exercetur non solum cum creaturis mente præditis, sed etiam cum iis, quæ mente, imò & sensu carent: cū tamen miseria propriè creaturis mente præditis conueniat, quibus & felicitas conuenire potest. Addit deinde D. Thomas, collationem perfectionum, quatenus sit iuxta proportionem creaturarum, hoc est, prout quæque postulat, esse actum iustitiæ diuinæ: quatenus verò sit gratis à Deo, qui nihil illis debet, esse actum liberalitatis: denique quatenus perfectionibus collatis præueniuntur, aut tolluntur defectus creaturarum, esse actum misericordiae.

Misericordia quomodo sumpta sit.

Secutus, Richardus, & Durandus in 4. dist. 46. dicunt, misericordiam posse accipi duobus modis. Vno, pro compassione alienæ miserie affectiue tristitiæ, à quo desumptum est nomen misericordiae, quo pacto sumitur à Damasceno 2. lib. fidei Orthodoxæ c. 14. ab Aristotele 2. Rhetor. ad Theod. cap. 8. & ab Augustino 9. de Ciuitate Dei cap. 5. atque ita sumptam non esse in Deo. Altero verò modo, pro voluntate, seu actu subleuandi miseriam, atque defectum alterius, siue oriatur ex compassione, siue non, quo pacto omnis elemosyna, qua quis inopiam & miseriam alterius subleuare conatur, appellatur actus misericordiae, etsi nullam coniunctam habeat compassionem. Atque misericordiam sumptam hoc modo esse formaliter & propriè in Deo. Vnde in Scripturis sanctis, *miserator & misericors appellatur, miseratioque eius dicitur esse super omnia opera eius.* Vtramque acceptionem misericordiae distinguit D. Thomas 2. 2. quaest. 30. artic. 3. Et in sola posteriori acceptione dicit esse virtutem, Quare nulla est dissensio inter hos Doctores.

ARTICVLVS IV.

Vtrum in omnibus operibus Dei sit misericordia & iustitia.

ARTICVLVS hic ex dictis in præcedentes articulos facile intelligi potest. Circa responsionem ad primum notandum est, in iustificatione impij cerni iustitiam, quatenus diuina

Molina in D. Thom.

A bonitas & clementia petit, vt peccatores iustificentur: quòd fit, vt licet id non sit debitum peccatoribus ipsis, qui iustificantur, sit tamen debitum, hoc est, diuinæ bonitati & clementiæ congruum. Animaduertendum est deinde, interdum dari misericordiam omnino liberantem, interdum verò aliqua ex parte subleuantem. In damnatione ergo impij non cernitur misericordia omnino liberans, de qua intelligitur illud Iacobi 2. *Iudicium sine misericordia fieri ei, qui non facit misericordiam:* cernitur tamè misericordia aliqua ex parte subleuans: quoniam cū Deus iustè posset punire acerbius, aliquid tamen ex liberalitate ac misericordia sua remittit, qua de causa punire dicitur infra condignum.

Misericordia interdum omnino liberans, interdum ex parte subleuans.

QUESTIO XXII.

De prouidentia Dei.

ARTICVLVS I.

Quid sit prouidentia, & an Deo conueniat.

DISPUTATIO I.

DISSERUIT hætenus D. Thomas de iis, quæ vel ad solum intellectum diuinum, vel ad solam voluntatè spectant. Tribus verò quaestionibus sequentibus disputat de prouidentia, prædeterminatione, & libro vitæ, quæ, vt videbimus, actum vtriusque potentiae includunt.

Vt igitur quid prouidentia sit pateat, sciendum est, duplicem ordinem cerni in rebus, quod ad præsens institutum attinet. Vnum enim res ipsæ inter se seruant non habita ratione finis, esto propter finem ita ordinentur. Eiusmodi est ordo, quem partes domus inter se habent: fundamentum namque tenet infimum locum, tectum supremum, & parietes medium. Talis etiam est, quem seruant corpora simplicia in hoc vniuerso, quod ex eisdem coalescit: quæ enim perfectiora sunt nobiliorem locum tenent. Alter verò ordo est, quem res habent comparatione finis, siue cõmunis rebus omnibus finis sit, qualis est manifestatio bonitatis, sapientiæ, potentiae, atque iustitiæ diuinæ, siue sit finis particularis. Conceptio prioris ordinis appellatur dispositio in mente artificis: ipse verò ordo executioni mandatus, dispositio rerum inter se, aut partium in suo toto nuncupatur. Conceptio posterioris orationis cum proposito exequendi eum, appellatur prouidentia. Est ergo prouidentia diuina non aliud, quàm ratio, seu conceptio ordinis rerum in suos fines in mente diuina exiltès, cum proposito eam per se, vel etiam interuètu causarum secundarū executioni mādandi. Aut, vt Boët. 4. de Cõsolatione profa sexta, dicitur. *Est ipsa diuina ratio in summo omnium principe cõstituta, qua cuncta disponit.* Non intelligit verò (vt hoc loco interpretatur D. Tho.) eam dispositionem paulò antè explicatam, sed dispositionè ad suos fines. Vocabulum enim, dispositio, vt, oq; modo vsurpari solet, vt ait D. Thom.

Duplex in rebus ordo.

Dispositio tam in mente artificis quàm in rebus quid. Prouidentia diuina quid.

Diuina autem prouidentia mandatur executioni per creationem, & gubernationem rerum creaturarum. Est autem gubernatio directio rerum iam creaturarum ad suos fines & perfectionem; vnde præsupponit creationem, atque existentiam rerum. Cõseruatio verò earum, & reliqua, quibus in suos fines diriguntur, perducunturque ad suam perfectionem, ad gubernationem spectant. Comparatur ergo prouidentia ad creationem & gubernationem, tamquam actus internus in Deo forma-

Gubernatio quid sit.

Quomodo ad creationem & gubernationem comparatur.